

DIGESTIV

Kuda vodi najkraći put od sjevera do juga Evrope? Vodi, dakako, kroz Hrvatsku.

Dapače, cijeli taj put može se i završiti unutar Hrvatske, jer ona je u isto vrijeme i sjever i jug. Nigdje se kao ovdje ne susreću, u rasponu od samo dva sata vožnje, obilježja Sicilije i obilježja Skandinavije.

A u čemu se ona sastoje, kako će putnik znati da je s juga stigao na sjever ili obratno? Dakako, po izgledu ulica. Ulice na našem sjeveru posve su različite od ulica na jugu. Dapače, ulice najviše i čine sjever sjeverom, a jug jugom.

Razlike su mnogobrojne i slikovite, ali ću ovdje spomenuti dvije najvažnije. One se sastoje u širini i u boji. Na jugu su, naime, ulice uske, a na sjeveru široke. U drugu ruku, na jugu su ulice jednobojne, dok su na sjeveru šarene.

Da stvari doista stoje tako, ne treba valjda posebno dokazivati. Eto, recimo, širina: i posljednja slavonska selen dra ima bar dvije ili tri ulice koje su šire od najšire ulice u Splitu. U Dubrovniku, koji ne samo da je pravi grad, nego je svojedobno bio i država, najšira ulica (koja o svojoj veličini i imenom svjedoči, jer *Stradun* je augmentativ) nije ni trećina nekoga šora u Tovarniku ili ulice u Karlovcu.

A pri tome, ta se razlika u stilu ne može objasniti isključivo praktičnim razlozima. Nisu, dakle, ulice na jugu uske ni radi obrane, ni zato što ima malo prostora, a ni zato da bi se smanjili učinci vjetrova. Jer, ponekad ti razlozi i izostaju, pa su ulice svejedno uske. U drugu ruku, ti se razlozi pojavljuju ponekad i na sjeveru, pa su ulice ipak široke. Ima, dakle, iza toga nešto drugo, važnije i dublje.

Slično je i s bojom tih ulica. Na jugu dominira jedna jedina boja: boja kamena. Jedino na što se u Dalmaciji nanosi pigmenta, to su šture i vrata, a ni tu nema nikakve kolorističke živahnosti, jer sve su šture i vrata iste zelene boje. Posve je drugačije na sjeveru: ondje ne samo da je dopušteno rabiti različite farbe, nego se, dapače, od svakoga i očekuje da oboji svoju kuću drugačije nego susjed. Tu se ljudi natječu u pikturalnoj raskošnosti i ornamentalističkoj invenciji.

Razlozi ne mogu biti isključivo klimatske naravi. Ne radi se, dakle, o tome da na jugu ima mnogo svjetla i mnogo boja u prirodi, pa ljudima ne treba da još i svoje ulice našaraju, dok se na sjeveru – zimi sivom i mračnom – u bojama oskudijeva, pa ih stavljamo bar na fasade. Jer, ona bijela boja na jugu nije baš praktična, jer blješti kad udari jarko sunce, kao što i žive boje na sjeveru izgledaju smiješno kad s proljeća procvjetaju jorgovani i kesteni. Opet se i za kolorizam i za njegov izostanak sluti neki dublji razlog.

Taj će razlog zacijelo biti onaj isti koji južnjačke ulice čini uskima a sjevernjačke širokima. Najopćenitije bi se on mogao nazvati stilom života. Jer, stil života se na jugu i sjeveru bitno razlikuje. A razlikuje se otprilike u ovome: na jugu se živi vani, na ulici, dok se na sjeveru živi po sobama, u interijeru.

Kad kažem da se na jugu živi vani a ne sjeveru unutra, onda mislim na ono što je u životu bitno: gdje ljudi vode važne razgovore, gdje zaključuju poslove, gdje se jedni drugima povjeravaju, gdje najviše pokazuju emocije. Na jugu je to mjesto ulica, na sjeveru je to mjesto soba u stanu ili uredu. O tome valjda i ne treba boljega dokaza nego što je dramska literatura. Samo je jug mogao iznjedriti držićevesku komediju koja se sva zbiva na ulici, a u interijeru nije zamisliva; samo je sjever mogao stvoriti krležijansku dramu, koja se može odvijati samo u zaštićenom prostoru stana, a na ulici nema što tražiti.

A ako je tako, ako se na jugu živi na ulici, a na sjeveru u kući, onda to bar donekle objašnjava i ono s bojom i širinom ulica, od čega smo ovdje i započeli. Onda boja i proporcije zapravo ovise o onome što smo nazvali stilom života.

Evo kako: očito je uskoća južnjačkih ulica plod pokušaja da se od interijera (od kuće, stana) načini nešto vanjsko, da se načini ulica. I doista, ondje je svatko i u svojoj vlastitoj kući toliko blizu drugim ljudima – javnosti – da je to gotovo isto kao da je na ulici. Kad se na jugu ljudi svađaju, onda to svi susjedi čuju, kad vode ljubav, svi prisluškuju škripu postelje, kad nešto fino kuhaju, prolaznici to mogu omirisati. Ukratko, ondje je čovjek, htio-ne htio, na ulici i onda kad je zatvoren u svoja četiri zida.

Obratno je na sjeveru. Ondje grade široke ulice nastojeći da i ulica postane interijer, da postane prostor privatnosti. Na njoj ima dovoljno mjesta da tako nešto bude i moguće. Jer, kad na tako širokoj ulici s nekim zastanete i počnete s njim povjerljivo razgovarati, nema opasnosti da će vas tko prisluškiivati: ulica je široka, i nitko vam ne može prići a da ne bude nepristojan i da ga ne opazite.

Na sjeveru ste i na ulici zaštićeni i sami, nitko vam se ne plete u život.

A ako je tako, to onda objašnjava i ono s bojama. Nastojeći da od vanjskoga naprave unutrašnje (da ulicu pretvore u vlastiti stan) sjevernjaci farbaju ulice šareno, kao što farbaju i sobe u svojim kućama. A južnjaci obratno: trudeći se da i unutrašnje postane vanjsko (da se privatnost iznese na ulicu, da se osjećaji iznesu u javnost), oni ostavljaju ulice bijelima, kako bi se na njima to unutrašnje bolje vidjelo. Južnjačke su ulice bijele kao papir po kojemu ljudi svojim životom ispisuju priče, a cijeli grad te priče čita i u njima uživa.

Eto, to su te razlike. Dakako, nisu one uvijek tako zaoštrene kako sam to ovdje izložio, jer ni Hrvatska nije ni krajnji jug ni krajnji sjever Evrope. Ali, razlike između njezina sjevera i juga zapravo su razlike između raznih dijelova našega kontinenta.

Zato bi se moglo pitati ovako: kuda vodi najkraći put od sjevera do juga Hrvatske? I odgovoriti: vodi, dakako, oko lo naokolo po Evropi.